

K formální stránce: Rozsah, text i jeho formát splňují požadavky kladené na tento typ práce. Co se týká poznámek pod čarou, doporučil bych pro přehlednost ve druhých a dalších citacích či parafrázích neuvádět všechny údaje a použít zkrácenou podobu (autor, dílo, strana). Upozornil bych také na nejednotný formát poznámek pod čarou na s. 17 a na nesprávný formát zkratky „srov.“ (kurzívou) na s. 45 (i na dalších stránkách). Našel jsem také chybný údaj v pozn. 26 (namísto 1134a má být 1134b). Celkově k formální stránce nemám vážnějších výhrad.

K jazykové a stylistické stránce: V celém textu jsem našel „přiměřené množství“ chyb, uvádím následující: „Přesto se najdou i tací, kteří se k těmto názorům staví do opozice.“ (s. 7); „...poukážu na provázanost...“ (s. 8); „...v pojetí různých (...) situacích...“; „mimovládni“ (lépe: nevládní); „O téma lidských práv se zabývají...“; Týkají se jak jeho soukromého života, tak jeho postavením...“ (s. 9). „Jedná o tzv. myšlenku...“ (s. 10). „Řecká filosofie, či období antiky můžeme považovat...“ (s. 11); „...bychom mohli rozlišit do dvou skupin.“ (s. 11). „...a mezi tzv. přirozenými zákony, které jsou platné nezávisle na tom.“ (s. 12); ...kdy se dalo všimnout... (pozn.10). „...ale pouze ji usuzujeme z jejich vnějších projevů (s. 16). Dále: nejednotně psaný pojem „Bůh“ v pozn. 33; a také: „...samotnou Boží podstavu...“ (s. 22); „...usilovat o mír, doku má naději...“ (s. 25, citace); v kontextu 2. odstavce na s. 26 bych navrhol psát pojem „smrtný Bůh“ s malým „b“; „...bez legislativy by zákona neměl to, co je potřebné...“ (s. 29); „sprostředkující“ (s. 31 v citaci); „...Bůh, jenž transcendentuje tento svět.“ (pozn. 92); „...Rozkaz svrchované moci, který je zvykově posluhaný...“ (s. 35). Chybně psané jméno autora (pozn. 116 a 120); dále: „Tomu svědčí skutečnost...“ (s. 42); „...lidé vidí, jak se něco ze sebe sama odráží na zvířatech.“ (pozn. 128); „... člověk měl počest pojmenovat pouze zvířata...“ (s. 49); „...školu Pythagora...“ (s. 54); „...aby si zdokonalil v anatomii.“; „...z téže příčin budou pocházet...“ (s. 61). Nabytečné čárky: (s. 36). Jinak se autorce daří vyjadřovat myšlenky srozumitelně, text je psán celkem čtivě a koherentně, myšlenkový tok lze sledovat bez problémů.

K obsahové stránce: Autorka si vybrala dvě témata, která zpracovala za pomoci dostatečně rozsáhlých zdrojů (přes 60 knih), použila zdroje i cizojazyčné (7 anglických, 1 německý). Obě témata (lidská práva a práva zvířat) zpracovala odděleně, nastíněním hlavních historických etap jejich pojetí. Metodu zvolila kompilační, z menší části i komparační, s větším důrazem na parafráze než citace. Nevycházela z žádného předpokladu ani vlastní teze, což je škoda, omezila se v podstatě jen na prezentaci různých pojetí, ke kterým se v samotném textu vyjadřuje poměrně málo. Cíl práce je definován velmi obecně: Nastínit historický vývoj pojetí lidských práv a představit vývoj našeho proměnlivého vztahu ke zvířatům (vývoj pojetí práv zvířat). Autorka v úvodu konstatuje, že se jedná o obširná a problematická témata, a proto si neklade „za cíl předložit celkový výčet všech argumentací.“ (s. 8). Nakonec ale uvádí, že s ohledem na současnou argumentaci za práva zvířat se pokusí vyřešit otázku, „zda je možné hovořit o právech zvířat.“ (s. 8) A zda je vůbec možné aplikovat na zvířata model lidských práv. Tyto otázky (Je možné hovořit o právech zvířat? Lze aplikovat na zvířata model lidských práv?) tvoří tedy podle mého názoru součást cíle práce. Než se vyjádřím k tomu, zda a jak autorka cíle dosáhla (případně jaké otázky v této souvislosti ještě vznikají), považuji za dobré poukázat na dvě drobnosti: Na jednom místě autorka nazývá lidská práva „morálními principy“ (s. 7), hned pak ovšem (o dvě stránky dále) univerzálně platnými mravními normami společenského života (s. 9). Nebylo by správnější rozlišovat rovinu morality od roviny mravnosti? Dále autorka uvádí starořecké rozlišení mezi *fysis* a *techné*, přesnější by však bylo v daném kontextu rozlišení *fysis* a *nomos* (viz kontext s. 12). A nyní k věci. Hned v úvodu autorka prohlašuje, že „koneckonců naše schopnost rozumového vnímání a schopnost řeči nás přece nečiní nadřazenými nad ostatními bytostmi.“ (s. 7-8) I oni totiž, pokračuje autorka, touží, stejně jako lidé, po životě, rodině, úctě či respektu. „Tak co nás tedy vede k rozlišování na „my“ (lidi) a „oni“ (zvířata)?“ (s. 8). Ačkoli zde autorka pokládá spíše řečnickou otázku, než že by zastávala určitou tezi, domnívám se, že formulace, která předchází oné otázce, je jakýmsi jejím „programovým prohlášením“: Rozum a řeč neopravňují člověka k tomu, aby se cítil nadřazený vůči zvířatům. V této souvislosti je ovšem třeba si uvědomit, že „rozumová nadřazenost“ je zároveň také nutnou podmínkou k jakýmkoli teoretickým pokusům přiblížit se k řešení témat, o které autorka usiluje. Ano, rozum nás sice neopravňuje k nadřazenosti, zároveň nás ale uschopňuje tento problém vůbec reflektovat (autorka by mimo to měla také přesněji definovat, co přesně myslí pojmem „nadřazenost“). Zde vidím určitý rozpor i jádro problému, který je dle mého názoru více či méně zjevně přítomen i v závěru práce, jak se pokusím naznačit. Dále je velmi sporné tvrzení, že zvířata touží po rodině, úctě či respektu. I kdybychom předpokládali, že jistou analogii k lidské rodině můžeme rozpoznat v párovém životě zvířat,

o touze zvířat po úctě a respektu, domnívám se, lze mluvit jen v antropomorfismech. V této souvislosti si dovoluji formulovat vlastní pracovní tezi s ohledem na autorčin přístup k rozdílu mezi člověkem a zvířetem: Autorka klade důraz na smyslové, fyziologické podobnosti a současně, zdá se, odhlíží od podstatných rozdílů (především rozumové schopnosti). Téměř nevyjadřuje vlastní postoj k prezentovaným pojetím, první zásadnější projev nalezneme až na s. 66: „Podle mého názoru si zvířata nějaká práva určitě zaslouží, minimálně právo na důstojný život a na to, aby nemusela zbytečně trpět (...).“ Dále pak v souvislosti se speciesismem autorka vyjadřuje vlastní názor na myšlenkový experiment, ve kterém je třeba rozhodnout, zda vyhodit z přetíženého člunu jednoho ze čtyř lidí či psa, cituji: „Pokud si představím, že bych seděla ve člunu s vrahem, asi by bylo těžké zastávat názor, že každý život stojí za záchranu. Koneckonců jsme všichni hnáni instinktem po zachování sebe sama, tak proč riskovat...“ (s. 69) Pokud jsem správně porozuměl intenci autorky, vyjadřuje nejistotu nad tím, jestli je život vraha cennější než život psa (nutno dodat: potenciálního vraha, protože žádný vrah není vrahem nutně, pokud předpokládáme u člověka svobodu). Zásadnější je ovšem poslední věta, ve které stanovuje autorka jako kritérium rozhodování pud sebezáchovy – což s ohledem na člověka znamená přinejmenším nedocenění či vyloučení jeho vyšších schopností a kvalit, které nejsou determinovaně vázány na smyslové snahy, ale mohou je v morální praxi „překročit“ či integrovat do vpravdě lidských (a jedinečně lidsky důstojných) morálních činů. V závěru dochází autorka k otázce: „Jsou práva zvířat skutečnými právy?“ Ačkoli mluvíme o právech zvířat, spíše se zdá, že se jedná o určité povinnosti lidí (nezabíjet zbytečně, netrápit zvířata), domnívá se autorka. „Ať se snažíme sebevíc, stále se na práva zvířat koukáme jakoby přes závoj lidských práv.“ (s. 77-78) – dodává a dále pokračuje: „Podle mého názoru by zvířata zcela jistě měla mít svá práva, která by byla zakotvena jak v legislativě, tak ve všeobecně přijímaných morálních normách. Avšak mělo by se jednat o jiný druh práv, než jsou práva lidská, anebo by alespoň neměla být v takovém rozsahu, jako jsou lidská práva.“ Vždyť při rvačce dvou šimpanzů nelze zvířetivšího šimpanze odsoudit za vraždu, píše autorka (s. 78) Zastává tedy názor, že by se práva zvířat měla lišit co do druhu, příp. co do rozsahu; mělo by jít ovšem o taková práva, která by zajistila zvířatům „důstojný život a která by je chránila před lidskou krutostí. Je nepřijatelné, abychom je degradovali na základě druhu. Koneckonců jsou to živé citící bytosti a z tohoto důvodu si nezaslouží trpět.“ (s. 78) „Zvířata jsou na tom v podstatě jako děti či nemohoucí lidé.“ A proto bychom za ně měli přijmout odpovědnost a zajistit jim právo na důstojný život a právo netrpět – konstatuje autorka (bez argumentů) a považuje to za slibný začátek (s. 78-79). Nakonec připouští, že zvířata by si nakonec svá práva stejně nemohla obhájit (resp. vynutit jejich plnění). Obecně stanoveného cíle práce, autorka dosáhla. Na první otázku (Je možné hovořit o právech zvířat?), odpovídá kladně. Na druhou otázku (Lze aplikovat na zvířata model lidských práv?) záporně (práva zvířat by se měla lišit co do druhu, příp. co do rozsahu). Nakonec bych se ještě vrátil k již zmíněnému jádru problému, který jsem naznačil výše a který spočívá dle mého názoru v tom, že autorka nijak neformulovala své stanovisko k rozdílu mezi člověkem a zvířetem – resp. formulovala v úvodu názor, ke kterému jsem se již vyjádřil. Z klíčových pasáží si nelze udělat uspokojivou představu, spíše se zdá (s ohledem na citát v samém závěru práce, s. 79), že autorka klade důraz na to, co máme se zvířaty společné. To by se, podle ní, mělo stát bází, na které by se měla definovat práva zvířat. Zároveň ovšem nakonec požaduje, abychom za zvířata převzali morální odpovědnost (s. 78). A tím, dle mého názoru, implicitně předpokládá nějaký kvalitativní rozdíl mezi lidmi a zvířaty (zvířata nemohou převzít odpovědnost ani za sebe ani za člověka, tudíž se od nás podstatně liší). Autorka tak implicitně popírá to, co požaduje již v úvodu (totiž, aby nás naše schopnost rozumového vnímání a schopnost řeči nečinily nadřazenými nad ostatními bytostmi; zde opět narážíme na nutnost definovat přesněji, v čem spočívá ona „nadřazenost“). Z toho vyplývají otázky, které bych rád položil autorce při obhajobě:

- Jsou společné znaky, které máme se zvířaty, dostatečným důvodem pro to, abychom odhlédli od znaků, kterými se od nich lišíme? Jaké to má důsledky pro definování pojmu „právo zvířete“? Odpovídá „právo zvířete“ také nějaká „povinnost“? Mohou mít zvířata „povinnosti“?
- V čem přesně podle vás spočívá zásadní rozdíl mezi člověkem a zvířetem? Jaké to má filosoficko-etické důsledky?
- Souhlasíte se Singerovým speciesismem? Máte na toto pojetí vlastní názor, který byste dokázala rozumně obhájit?
- Jak rozumíte Darwinově tvrzení, které uvádíte na s. 64, že zvířata myslí, ale neuvědomují si sebe sama? Lze u zvířat hovořit vůbec o myšlení? Nejde spíše o rozvinutou smyslovou intuici (vis aestimativa)?

Práci navrhuji hodnotit jako velmi dobrou (kvůli jazykovým, stylistickým a obsahovým nedostatkům).

TF JU, Katedra filosofie a religionistiky, v Českých Budějovicích, dne 17. 5. 2012; oponent: Mgr. Vojtěch Šimek

